

Xosé Lois García

O perfil nacionalista e marxista de Uxío Novoneyra

IDEOLOXÍA INICIAL. Dous períodos ben diversos marcan a ideoloxía de Uxío Novoneyra en Madrid: 1949-1951 e 1962-1966. Nestas estadias coñeceu moi ben a represión franquista na capital do Estado. No período de Compostela, co gallo do servizo militar en 1952, coincide con Manuel María, os dous coñeceron Otero Pedraño, Ramón Piñeiro, García Sabell, Fermín Bouza Brey e Carlos Maside no Café Español e no Derby. Otero, Piñeiro e García Sabell, fundamentais na creación da Editorial Galaxia, ademais de antifranquistas, tiñan unha liña galeguista bastante marcada e, por outro lado, a do pintor Carlos Maside, como marxista. Maside foi un referente para Novoneyra no contexto ideolóxico e, en concreto, no ideario marxista. Digamos que foi un punto de partida inicial do que sería en Novoneyra o marxismo na súa segunda estadia en Madrid que se ampliou cos contactos que tiña alí con Reimundo Patiño.

Ramón Piñeiro, despois do servizo militar de Novoneyra en Compostela, foi quen prologou e canalizou a publicación de *Os Eidos* na Editorial Galaxia en 1955. A relación con Piñeiro, naqueles anos, foi máis importante no campo literario que no político. Mais desde a súa segunda ida a Madrid, o compromiso político asumido cara ao marxismo e cara a un nacionalismo máis ofensivo arrefriou as relacións con Piñeiro.

Novoneyra foi unha persoa moi independente no plano político, desbotando a disciplina de partido polo seu carácter temperamental e pola liberdade de pensamento. Isto maniféstao nun dos seus discursos: *Pois non chamaremos socialismo a aquilo onde as posibilidades individuais e sociais do home quedan reducidas ó mínimo ou imposibilitadas de prano por un inmóbre clan dirixente.*

Novoneyra soubo reconciliar marxismo e nacionalismo para seren desenvolvidos nos pobos asoballados e, en concreto, no caso galego. Esta postura ten a súa orixe en certos matices que Carlos Maside mantiña e que pro-

Manuel María, Xosé Lois García (autor do artigo) e Uxío Novoneyra en Pamplona, 1991

viñan da proposta do seu amigo de xeración, Xohán Xesús González, o dirixente comunista que procurou integrar marxismo e nacionalismo, sendo asasinado en 1936. Novoneyra comprendeu esta teorización. Unha postura nada cómoda para os que a practicaron como el. Ser marxista para un nacionalista e *vice versa* significaba transgredir as regras establecidas por cada cal e, sobre todo, estar baixo sospeita dos uns e dos outros.

PROXECTO NACIONALISTA. Uxío Novoneyra practicou o nacionalismo de clase con persoas como Patiño e Ferrín que coincidiu con eles en Madrid (1962-66). Patiño e Ferrín, xunto con Celso Emilio Ferreiro, crearon en 1964 a Unión do Povo Galego (UPG). Novoneyra non participou na creación desta organización, mais admitiu moitos conceptos do nacionalismo e marxismo emitidos polos dirixentes de Brais Pinto, asociación

Uxío Novoneyra e Xosé Lois García na Rúa Nova de Compostela, 1984

cultural moi importante na creación da UPG.

Consciencia nacional, dignidade nacional e consciencia social foron tres elementos fundamentais na práctica nacionalista e no contexto da loita de clases que Uxío Novoneyra admitiu. Así o manifestou o 28 de xuño de 1984, cando os restos de Castelao chegaron a Compostela: *Os restos de Castelao están aí, e poden ser manipulados, como todo polo poder; máis Castelao solo ven realmente pros que queremos unha Galicia Ceibe, pros que solo temos unha patria, a patria galega. Pros que solo nós sabemos e nos sentimos pertencentes a unha nación, a nación galega.*

O 20 de setembro de 1988, Uxío Novoneyra destaca a súa opción nacionalista nunha homenaxe en Madrid a Celso Emilio Ferreiro: *Trátase no caso de Celso Emilio, como en cáseque todos os poetas ou escritores galegos nacionalistas, dun nacionalismo defensivo. Que defende a súa lingua e cultura, i o dereito a autodefinición do seu e de todos os pobos fronte o nacionalismo depredador dos gobernos estatais, que se apropiaron e sosteñen unha situación inxusta traguida de séculos.*

Cando o dirixente do BNG, Francisco Rodríguez foi encadeado, Uxío Novoneyra deixou claro: *Estamos aquí, homes libres de compromiso partidario e ou-*

tros de diversos campos, de diversas ideoloxías, pra defender a liberdade de opinión i a liberdade de expresión e pra defender o dereito ó fervor pola patria, pola recuperación dunha nación oprimida, dunha cultura oprimida, dunha lingua oprimida, representantes dun nacionalismo defensivo, o nacionalismo menos agresivo do mundo, o nacionalismo galego. O simple sentino nacional básico que a pesar de todo é hostigado polo poder, polo nacionalismo imperialista do estado.

Letanía de Galicia non deixa de ser un enorme cántico nacionalista mergullado nun contexto social no que Novoneyra se achega ás clases sociais, ausentes na historia oficialista, dándolles un apouso exaltador e memorial:

GALICIA labrega	GALICIA nosa
GALICIA mariñeira	GALICIA nosa
GALICIA obreira	GALICIA nosa
GALICIA irmandiña	
GALICIA viva inda	

Nacionalismo e socialismo, presentes neste poema, confirman a opresión do país e das súas clases traballadoras: labregos, mariñeiros e obreiros que confirman esa GALICIA nosa, tan erixida e valorada nesa unidade poética. Novoneyra confirma os atributos, os valores e as dádivas dunha nación asoballada e dun pobo con historia sen facer cando di:

*recóllote da TERRA estás mui fonda
recóllote do PUEBLO estás n'il toda
recóllote da HISTORIA estás borrosa*

Novoneyra nas dúas últimas estrofas envía unha mensaxe aos que aspiran á liberdade dos pobos e ao home novo emancipado:

*pros que saben que ti podes ser outra cousa
pros que saben que o home pode ser outra cousa*

Dado que o home pode ser outra cousa, a tentativa vai dirixida a fomentar ese home novo que o marxismo erixiu. O home novo que tanto énfase puxo nel Che Guevara. Por tanto, a realidade revolucionara esta presente na Letanía de Galicia.

INTERNACIONALISMO. Se a *Letanía de Galicia* é unha referencia para o nacionalismo galego, *Vietnam Canto* está asentado na solidariedade internacionalista e contra a agresión imperialista. A Galiza, como país explotado, está presente neste excelente poema cuxos rexistros conforman unha ampla base solidaria entre os pobos oprimidos.

Uxío Novoneyra estaba nesta órbita por moitas razóns: a de máis peso era pola súa ideoloxía marxista. Neste poema dedicado ao Vietnam, a Galiza está dobremente dentro do

mesmo, como receptora dunha mensaxe que da fe das masacres e tamén, proxectada cara ao exterior, facendo causa común cos pobos asoballados. O dobre gume de *Vietnam Canto* fornece estas dúas direccións que informan e acusan das situacións vividas en Vietnam e na Galiza. É aquí onde se unifica o nacionalismo de *Letanía de Galicia* co internacionalismo proletario de *Vietnam Canto*. Outra dimensión dinámica que Novoneyra ordena desde a súa ideoloxía marxista e nacionalista.

Cando Manuel María pretendeu publicar este poema en 1968 na colección *Val de Lemos* houbo problemas coa censura. Uxío responde a Manuel: *Como podes ver sería ridículo insistir. A censura, encanto á Poesía, acepta un límite de protesta, unha protesta debidamente dosificada. Non o que realmente "pincha" onde a eles lles doi. Vietnam Canto, continuou a ter problemas coa censura, cando a revista madrileña de poesía Trece de Nieve tratou de publicalo en 1973.*

Vietnam Canto resúltanos un poema emblemático en varios dos seus apartados, tan marcante na poesía social da Galiza. Convén reiterar o que Uxío Novoneyra dixo con respecto a este poema: *En todo este tempo que estiven en Madrid, algo me fun cargando dese ambiente, algo presentía que unha nova dirección ía coller a miña poesía.* Neste aspecto, *Vietnam Canto* non deixa de ser unha referencia acusadora contra as situacións convulsivas do mundo actual.

PATRIA-LINGUA. A nosa cultura e a nosa psicoloxía, segundo Novoneyra, residen na lingua: **Residimos tanto na Lingua como na Terra.** Traemos aquí varios textos que corroboran o seu ideal patriótico emanado da lingua e que, mesmo en ocasións, nos falan de *Patria-Lingua*. Nesta unión, sinala: *Esta voz ha ser decisiva tamén prá pervivencia i extensión do devandito, como na loita que se sigue pola chamada normalización do idioma i os outros dereitos nacionais. Pra esta loita requírese non só a voluntá dos escritores, senón tamén a de tódolos que sintan*

Lámina cun debuxo de Raimundo Patiño e un poema caligrafado de Uxío Novoneyra

o ser i o problema de GALICIA e teñan a certeza de que a forza do noso amor non pode ser inútil.

A lingua como motor emancipador da nación, o esclareceu nunha curta introdución sobre os poetas, finalizando: *¿Quen non rexeita os fríos manipuladores da Lingua de calquer índole, os deformadores da Patria? Os enlatadores da identidade. Por qué a Lingua é sagrada, é o único que queda de tódolos nosos mortos a única forma de inmortalidade longa.*

Un dos discursos máis lúcidos e transcendentales que Uxío Novoneyra pronunciou sobre a lingua e a súa independencia foi na apertura do III Congreso de Escritores Galegos, pronunciado o 22 de setembro de 1995 no Museo do Pobo Galego en Santiago de Compostela: *E se non outra imposible permanencia ha de valerlle a permanencia da especie e a permanencia, a duración da propia Lingua, onde quedan a voz, os xestos i o xeito dos antepasados e dos*

© Xan Muras

Un dos últimos actos nos que Uxío Novoneyra exerceu de “decidor” con motivo dunha sentida homenaxe que se lle fixo

contemporáneos /todo!/: a imaxen de todo o propio, unha extensión do antigo sentimento de estirpe mesturado coa conciencia de clase, coa extensa conciencia de clase, ó ser está na Lingua das clases populares, as que fan sentir precisamente a súa forza con potencia no último século. Dándose o caso eiquí en Galicia que o sustrato labrego popular i o coñecemento do mundo e da Terra é o que formou a Lingua.

Na clausura deste III Congreso de Escritores volveu a pór énfase na

*lingua: Certamente a responsabilidade da Lingua é de todos, non só dos escritores en Lingua Galega nin dos nacionalistas defensivos ou críticos. A todo galego, sexa de partido que sexa, incumbe a responsabilidade da supervivencia da Lingua e a reivindicación da dinidade nacional de Galicia e o dereito da autodeterminación, recoñecido nominalmente para tódolos pobos. E así nós, escritores en Lingua Galega non nos sentiremos ate tal punto **secuestrados pola patria.***

Esa obsesión reiterada pola defensa do idioma que atopamos en Novoneyra leva esa obstinada defensa: Eiquí estamos celebrando as letras da nosa lingua, da nosa diferenza, o verbo orixinario, depositario da memoria común, gardador da nosa inmortalidade, da única pervivencia máis alá da memoria personalizada, a relixión inevitable, pois só somos pasado. E a lingua é a memoria do pasado común. Por iso se di que a lingua propia vala para algo máis que para comunicarnos: vale para unirnos e gardarnos ■